

כפר אחד ששל נפט

פנים רבות לחגיגה חנוכה.

אפשר לראות בו את חג הגבורה היהודית, חג של ניצחון היהודים על הגויים, חג של תנועת בית המיקודש אחרי שחולל וטוהר.

אפשר לראות בו גם חג כלל-אנושי, חג של התקוממות המרור כאים נגד כובש זר, חג של גבורת המעטים והבלתיחמושים מול פני צבא-כיבוש גדול ושופע-נשק.

כחגיגה חנוכה תשמ"ח עמדו שתי תפיסות אלה זו מול זו. התפיסה הראשונה היתה כפי שילטון הכיבוש בעזה ובשכם, והתפיסה השנייה כפי מתנגדיו.

כמו תמיד, הכיבוש מביא עימו את פיצול אישיותו של הכובש. חכמינו זיכרונם לברכה העניקו לחגיגה חנוכה את סמליו, מפני שלא רצו לפאר ניצחון שבא אחרי מלחמה רבת-שנים ועקובה מרם. הם שמו את הדגש על התוכן הרוחני של ההתחדשות. תמהני אם החפמים-דהיום, אנשים כמו עובדיה יוסף ושלמה גורן, היו הולכים בדרך זו.

ומי יודע, אולי רקם השבוע מישוהו במחנה-הפליטים ג'באליה או בלאטה אגדה חדשה: לחבורת-נוער היה רק פח קטן של נפט. שהספיק להבערת צמיגים במשך יום אחד בלבד. היה עליהם להבעיר צמיגים הרבה. אז קרה נס, והנפט הספיק להבערת צמיגים במשך שמונה ימים שלמים.

מאחורי קווי האויב

פרשת פולארד אינה נותנת לי מנוח.

בגליון של כתביעת אמריקאית ערבי מצאתי את הנוסח המלא של התוכי, ששלח התובע האמריקאי לשופט לפני מתן גזר

הדין, ובו הנימוקים להטלת "תקופת-מאסר ארוכה" על ג'ונתן פולארד. התובע לא דרש מאסר-עולם — כפי שגזר עליו השופט, ביוזמתו.

התובע השתרל ככל יכולתו לתאר את פולארד כנבל, שמכר את שמתו תמורת הצער-כסף.

אולם מן התיאור המפורט ש" בתזכיר עולה תמונה שונה לגמרי. פולארד אומנם קיבל

כסף (פחות מכפי שהפקיד מסכא אלבין המנוח בחשבונות של יורדיו המאושרים). אך ברור

כי פעל מתוך מניעים לאומיים. נאמנותו כלפי ארצות-הברית.

היתה נתונה בשלמותה לישראל. את הקשר הראשון עם ישראל יצר פולארד עצמו, אך לאחר

מכן נגרר, נרחף ופונה על-ידי מפעילי הישראלים. התזכיר מתאר בפירוט רב איך משכו אותו אביאם סלע, רפי איתן ואנשי

יהיה. שלב אחרי שלב, אל האכרון הכטוה. הוא מסר להם יותר מאלף מיסמכים סודיים, מהם מסמכים בעלי מאות עמודים כל אחד. זה מוכרח היה להיגמר באסון.

כאשר נלכד פולארד הוא הוסיף למשוך את חוקריו באף במשך כמה ימים. אף שכבר ידע שהוא אבוד, הוא הוליד אותם שולל, העלה אותם על עקבות כוזבים, כדי לאפשר לכל אנשי הרשת

הישראלית לברוח מארצות-הברית. יש הרבה פאתוס בנאמנות זו — שהרי בסופו של דבר הפיקר. כאשר הגיע, ברגע האחרון

משם, אל תוך הצרחה-שגרירות הישראלית, גורש משם ישראל אל זרועות הסוככים של האף-בי-איי, שהמתינו בגלוי ליד השער.

התזכיר מאשר, אגב, את התגלית שפירסמו בשעתו בשבועון זה, והמסבירה את הזעם הרב של קהילת-המודיעין האמריקאית על פולארד ועל ישראל. פולארד מסר לישראל ניתוחים אמרי

קאיים סודיים של מערכת-הטילים הסובייטית. ניתוחים אלה מגלים כיצד אוספת ארצות-הברית מידע על ברית-המועצות, ובכלל זה מידע ממקורות אנושיים שאת זהותם יכול היה כל

מתח-מודיעין מוסמך לחשוף... (המיסמכים האלה) מגלים את המקורות האנושיים של המידע ואת המנתחים האמריקאיים". כלומר: את רשתות-הריגול האמריקאיות הפועלות בברית-המור

עצות. היה צורך לחסל את כולו.

התזכיר גם מאשר שמפעיליו של פולארד אמרו לו מה לחפש במחשבים של חיל-הים האמריקאי. משמע: מישוהו גילה למפעיליו של פולארד מה מצוי במחשבים הסודיים ביותר של המודיעין

האמריקאי. האמריקאים היו כוודאי רוצים לדעת מי זה מישוהו, ומכאן תשוקתם הרבה לשים את ידם על רפי איתן, אביאם סלע וראשי צה"ל וחיל-האוויר דאז.

מעבר לכל המישחקים האלה, בולטת כפיות-הטובה הנוראה של מדינת-ישראל כלפי ג'ונתן ואשתו החולה, אן, שהופקרו, כמו טיים שהופל מאחורי קוויה-האויב". פסוק זה בא מפי פולארד, וצוטט גם הוא על-ידי התובע.

ארצות-הברית אינה האויב של ישראל, אך במיקרה זה הפסוק הוא במקומו. מצפוננו אינו יכול לנוח, בשעה ששניים אלה נמקים בכלא.

אם היתה כאן פשלה, היא לא של הפולארדים. היא היתה של מדינת-ישראל. בימינו, אין מדינה מתכחשת עוד למרגליה. יחס המדינה לשניים אלה הוא חרפה.

הוי, איזו מילחמה נחמדה

המילחמה היתה נעלמת מומן מן הנוף האנושי, אילמלא גרמה תענוג כה רב לאנשים כה רבים. המילחמה משלהבת, היא מרוממת את רוחו של אדם, לפחות

אורי אבנרי

יונה אישי

בימיה הראשונים, היא שוברת את השיגרה. היא מחזירה לגברים את נעוריהם, ומעניקה להם את התחושה שיש טעם לחייהם ותכלית למעשיהם. היא משחררת את האשה מן השיגרה של בעל, מיטבח ואפרוריות היומיום בכלל. היא מעוררת אינסטינקטים עמוקים, החוזרים אל האדם הקרמון ומעבר לו, אל הקוף וקורמיו. ואם היא משחררת את המבוגרים והמבוגרות, הרי את הילדים

על אחת כמה וכמה. תיקוה ותהילה הוא סרט של ילד על המילחמה. הילד — ג'ון בורמן — התבגר מאז, אך הוא זוכר את מילחמת-העולם השנייה בלונדון של הבליון, כפי שראה אותה בילדותו, על רקע הנאומים של נוויל צ'מברליין, וינסטון צ'רצ'יל והמלך ג'ורג' השישי.

בשביל הילדים זה היה ג'ודון. אבא לבש מדים ונעלם. מסביב עולים הבתים באש. הילדים המאושרים משחקים בין ההריסות. הסרט מורכב מתמונות של ילדות קטומה במילחמה, על חוויותיה המרתקות.

באמצע ההפצצה צונח טייס גרמני בלב השכונה. אנשי הג"א, נשים וילדים רצים למקום. מן השמיים יורד נער גרמני, מנתק את עצמו מן המיצנח, מתממת, יושב על הכית, מרליק לעצמו סיגריה.

שוטר קשיש, מזויין באלת-מישטרה, בא לאסרו. השבו מרים את ידיו, ספק ברצינות, ספק בצחוק, קורץ לאחורו היפה של הילד (המחזירה לו קריצה והחוטפת סטירה מאמה) ומובל מן המקום.

אחר הבאלונים, שהועלו מעל ללונדון מתוך תיקוה שהמטר סיס הגרמניים יסתככו בכבליהם, משתחרר, הוא מרחף בכבדות

אנה ואנה מעל לגגות, כמו דג אגדתי מגושם. התושבים מוחאים לו כף ומריעים לכבודו. הוא מסמל אישיותו את החופש. כאשר באה כיתת-יורים ומעלה אותו באש, הם מבכים אותו כאילו היה

חלום שנגזר. אמה של פאולין השכנה נהרגת בהפצצה. אך החיים נמשכים. הילדים משחרים את הילדה כחופן של תכשטים שאספו מן ההריסות. תמורתם היא מראה להם את איברי-המין שלה, כשהם עומרים בתור ומציצים בזה אחרי זה.

האחות בת ה-15 שוכבת עם חייל קנדי בחדר הסמוך. הילד ואחותו הקטנה מציצים מבעד לחור-המנעול, ומשוים את ביצועי הנוג הצעיר לביצועי ההורים, תוך השמעת חוות-ידעת מלומדה. האחות נכנסת להריון.

שני הילדים ב,תיקוה ותהילה"

לונדון נחרבת. השכונה הופכת לעייחורבות. אך הילדים משחקים. להם כל זה טבעי. גם כאשר הבית שלהם עצמם עולה באש.

כאחד הבקרים מגיע הילד לבית-הספר, ומוצא שם סצינה פרועה של שימחה וצהלה. כלילה נפלה פצצה על בניין בית-הספר. פר. "תורה, ארולף" צועק אחד הילדים. ואילו הילד ביל, גיבור הסרט, מסכם בריעבר: "זה היה הרגע המאושר ביותר של חיי"

שקיעת שמש העמים

ולעומת ילדי הבליון, ילדי סטאלין. סרט ישראלי חדש. לכאורה יש דימיון כלשהו בין שני הסרטים. מבוגרים משחרים את ילדותם. התסריטאי-בימאי נדב לווייתן משחרר את ילדותו בקיבוץ של השומר הצעיר.

הסרט מתחיל בימים האחרונים של פולחן סטאלין, מגיע לשיר או בנאומו המפורסם של ניקיטה חרוש'צ'וב, שחשף את פשעיו של

סטאלין

הרוזן. אך בסרט הישראלי חסרה האחדות של היצירה. בסרט הבריטי ברור כי הכל נראה בעיניו התמימות של הילד, שבהן משתקפות חולשות האדם באהבה. ואילו לווייתן התקשה להחליט מה הוא עושה.

האם מתוארים הרברים כפי שנראו בעיני ילד? אם כן, מדוע אין רואים זאת. האם מתנכס לווייתן המבוגר בקיבוץ ובמפ"ם, שעוררו בו, כנראה, זעם עמוק?

האם זוהי קאריקטורה מכוונת, סאטירה פרועה או "הומור ואירוניה", כפי שאומר דפיחסיי-הציבור של מירי זיכרונאי

הרבה דברים בסרט אינם אמנים. אנשי-הקיבוץ הפכו קאריקי טורות מהלכות על שתיים. הקיבוץ מתואר כמיסגרת כפייתית, אכזרית, צבועה ומתחסדת. רבקותו בפולחן-סטאלין והאבל על

מותו מתוארים בלעג מריר. הרבה דברים אינם סבירים. פשוט לא יכול היה לקרות שחברים יירשו באסיפת-קיבוץ (בראשית שנות ה-50) להשאיר בידיהם את הפיצויים שקיבלו מגרמניה, כרכוש פרטי.

נקודת-האור בסרט היא דמותו של שמוליק שילה, כקומוניסט החולק אחרי סטאלין בעיניים עיוורות, והנתקף אחרי נאום חרוש' צ'וב בדיכאון נוסח-גינן. רק שיגור הספוטניק הרוסי מחזיר אותו לחיים.

ברגעים אחרים מגיע שילה לפתוס אמיתי, נוגע-ללב. אולי היה מוטב לווייתן להתרכז ברמות זו, ולבנות סביבה עלילה כלל-אנושית של האדם המאמין, הרואה באלוהים שלו (אלוהים בשמיים או בשירורים) את התגלמות הצדק, ושלחמו נשבר.

האמונה בסטאלין — אחד מגדולי הפושעים של המאה ה-20 — היתה נאיבית. אך אפשר היה להבין אותה על רקע התקופה. מול הרשע המוחלט של היטלר, חשו רבים בצורך להאמין בטוהר

המוחלט, ולוא בחמיר עצמת-העיניים וההתעלמות מכל הגיון. בסופו של דבר, אין הסרט מתרכז בתום של ילד, ולא בפאתוס של זקן. יש קצת מזה וקצת מזה, אך בעיקר יש בו שינאה תהומית ואופנתית לקיבוץ — שינאה של 1987, לא של 1954.

יש כמה סצינות יפות, למשל: שיבתו של מרדכי אורן מן המעצר הצ'כי (הייתי נוכח בטכס קבלת-פנים בקיבוץ מיזרע, והתיאור די נאמן). או: בריחתה המבווישת עם הנץ השחר של מישפחה שהחליטה לקבל את הפיצויים ולרדת לגרמניה. ויש

הרבה צילומים מצוינים (תוך גדי ניצחון). אילו גיבש התסריטאי את כוונותיו לפני שניגש לעבודה, זה יכול היה להיות סרט טוב.

אתגר ומיסד

מה עשינו לפני שהוצאה המילה "מיסד"? בשנות ה-50 השתמשנו במילים אחרות. העולם הזה, שהיה אז הקול האופוזיציוני התקף ביותר (ואולי היחיד) שקרא תיגר על

המיסד, הטיף נגד "המיסטר". שמואל תמיד אימץ לעצמו את המושג הזה כאשר הקים ב-1959 את מיפלגתו החדשה, וקרא לה "המיסטר החדש".

מניין צצה פיתאום המילה החדשה, אשר יצרה — בהכרח — גם מחשבה חדשה?

היא נולדה, כך הסתבר לי ממאמר שקראתי באחרונה — בבריטניה. עיתונאי בריטי בשם הנרי פיירלי כתב ב-1955 מאמר על אילי-הכוח השולטים בבריטניה, והשתמש בראשונה במילה

"אסטאבלישמנט". כעבור שש שנים כתב הפרשן האמריקאי ריצ'ארד רובר פארודיה בשם "הערות על האסטאבלישמנט באמריקה". כך נכנסה המילה לשימוש גם שם.

איני יודע מי התירגם את הברי המוצלח, "המיסד". הוא התחיל להתהלך בארץ בראשית שנות ה-60, ומן-מה אחרי המילה החדשה "אתגר", שגם היא מילאה חלק שזעק למילוי.

לכל מילה, הגוון שלה. המילה "מיסטר" מעלה על הדעת בעיקר את השילטון הפוליטי. כאשר השתמשנו במושג זה, הצבענו על הקשר בין המיסטר הפוליטי, החברתי, הכלכלי, הצבאי, החינוכי והרעיוני, וקבענו שהווי יחידה אחת. המילה

"מיסד" מבטאת רעיון זה הרבה יותר טוב. חבל שלא אני המצאתי אותה.